

**Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΡΩΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ**

ΚΑΛΑΜΠΑΛΙΚΗ Θ.

Νηπιαγωγός – Φιλολόγος, Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Νομού Ευβοίας
e-mail : thakal@in.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παιδική λογοτεχνία βοηθά το παιδί ν' αντιληφθεί τον κόσμο γύρω του και να βιώσει ξεχωριστές εμπειρίες καθώς έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα. Η φύση, ο άνθρωπος και το περιβάλλον γενικότερα αποτελούν θεματικούς πυρήνες με διαχρονικό χαρακτήρα και προσεγγίζονται από ένα μεγάλο μέρος συγγραφέων. Ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία 70 – 80 αναπτύχθηκε στη Λογοτεχνία για παιδιά και νέους η τάση για συνειδητοποίηση της φύσης κάτω από ένα νέο ρεαλιστικό, πρίσμα.

Τα σύγχρονα παραμύθια και ποιήματα με οικολογικό ενδιαφέρον που απευθύνονται κυρίως σε παιδιά νηπιακής και πρώτης σχολικής ηλικίας εκφράζουν το σύγχρονο προβληματισμό και δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί ν' αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση με τη φύση και τον κόσμο που το περιβάλλει. Παράλληλα στο Νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού σχολείου τα παιδιά προσεγγίζουν τις πρώτες γνώσεις για το περιβάλλον και τον κόσμο γύρω τους και διαμορφώνουν απόψεις και αντιλήψεις για θέματα και περιβαλλοντικά προβλήματα. Δομούν επίσης τάσεις και συμπεριφορά και είναι ικανά να αναλάβουν δράσεις για την προστασία του τοπικού τους περιβάλλοντος ανάλογα με τις δυνατότητες που τους προσφέρει η ηλικία τους.

Στόχος της εισήγησης είναι να προτείνει μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την αξιοποίηση της παιδικής λογοτεχνίας και ιδιαίτερα των παραμυθιών και ποιημάτων στα σχολικά προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης καθώς και να παρουσιάσει το πρόγραμμα «Οικολογικά παραμύθια», που εφαρμόζεται πιλοτικά σε Νηπιαγωγεία και σε τάξεις Α', Β' και Γ' Δημοτικών Σχολείων του Νομού Ευβοίας.

ΚΑΛΑΒΑΛΙΚΗ ΤΗ.

Responsible for Environmental Education, Direction of Primary Education in Evia.
e-mail: thakal@in.gr

ABSTRACT

Children's literature helps child to understand the world around him and live personal experiences as he comes in contact with literary texts. Nature, human being and the environment generally compose subjects of diachronic character and many writers approach them.

Particularly after 70 – 80 decade grew in the literature for children and young people attention to understand nature under a new realistic view. Contemporary tales and poems with ecologist interest that address to preschool and primary education children express the contemporary problems and give children the possibility to unfold a particular connection with nature and all the around world. As the same time in the kindergarten and the first classes of primary school, children approach the knowledge of the environment and of the world around them and form opinion and clear perception of the environmental problems. They form the tension and suitable behavior so that they are able to act and protect local environment in accordance with their age.

Purpose of this proposal is to suggest methodical approaches for the utilization of children's literature particularly the tales and poems in the school programs of environmental education as to

present the program “Ecologic tales” that put into practice experimentally in the kindergarten and A’, B’, C’ classes of primary school in Evia.

Λέξεις κλειδιά: παιδική λογοτεχνία, περιβάλλον, αφήγηση, δημιουργικές δραστηριότητες, αποφάσεις, ανάληψη δράσης

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο κύριος σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η διαμόρφωση του «περιβαλλοντικά υπεύθυνου πολίτη» δηλαδή του «πολίτη με οικολογική παιδεία, οικολογική συνείδηση, υπεύθυνο και ενεργό στο κοινωνικό πεδίο» (Φλογαίτη Ε., 1993)

Μέσα από τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που εκπονούνται από σχολικές μονάδες, οι μαθητές αποκτούν γνώσεις και εμπειρίες, εκφράζουν προβληματισμούς και ανακαλύπτουν τη σχέση ανάμεσα στον εαυτό τους και το περιβάλλον καθώς επίσης και τις συνέπειες των πράξεων τους πάνω σ’ αυτό και αναλαμβάνουν δράσεις για την προστασία του.

Η συστηματική προσπάθεια των εκπαιδευτικών για μια νέα περιβαλλοντική ηθική με τη δόμηση στάσεων και συμπεριφορών θετικών προς το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές έχει σαν αφετηρία το νηπιαγωγείο και συνεχίζεται στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Τα μικρά παιδιά συμμετέχοντας σε απλές, ευχάριστες δραστηριότητες έρχονται σε επαφή και γνωριμία, μέσα από βιωματικές διαδικασίες με τον κόσμο που τα περιβάλλει. (Bornancin B., Bornancin M. Moulary D., 1998). «Εξοικειώνονται με ερευνητικές μεθόδους όπως για παράδειγμα την παρατήρηση, καλλιεργώντας ταυτόχρονα και τις πρώτες ευαισθησίες για την αλληλεπίδραση Φυσικών επιστημών και Τεχνολογίας με το κοινωνικό περιβάλλον» (Χατζηνικήτα Β., Κουλαΐδης Β., Ραβάνης Κ., 1996) -. Επεξεργάζονται γνώσεις και εμπειρίες και εκφράζονται κατά τη διάρκεια δημιουργικών δραστηριοτήτων καλλιεργώντας δεξιότητες. Με την ομάδα των συνομηλίκων τους μοιράζονται την «συνευθύνη» στις κοινές αποφάσεις και τις συλλογικές δράσεις.

Κατά τη διάρκεια της προσέγγισης των περιβαλλοντικών θεμάτων τα μικρά παιδιά εμπλέκονται σε μία μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων μέσα και έξω από το χώρο του σχολείου. Αντλούν πληροφορίες, διερευνούν και ενημερώνονται συμμετέχοντας σε επισκέψεις, σε μελέτη πεδίου, σε συνεργασίες με ειδικούς. Συμβουλευούνται έντυπες και ηλεκτρονικές πηγές και διαμορφώνουν απόψεις και κρίσεις.

2.ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ένα σημαντικό, διαφορετικό χώρο άντλησης πληροφοριών και βίωσης ξεχωριστών εμπειριών θεωρούμε το χώρο της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους.

Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ξεχωριστό άξονα ενδιαφέροντος για τη σύγχρονη πεζογραφία της παιδικής λογοτεχνίας επισημαίνει ο Βασίλης Αναγνωστόπουλος στο βιβλίο του «Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970 – 1980» και υπογραμμίζει ότι στα σύγχρονα λογοτεχνικά βιβλία «η φύση αποτελεί δυναμική παρουσία μέσα στα βιώματα» του παιδιού και εκείνο έχει τη δυνατότητα ν’ αναπτύσσει μια διαλεκτική σχέση μαζί της. Το παιδί «διαλέγεται με το έρμημο δέντρο, το καμένο δάσος, τα πλαστικά λουλούδια, μιλάει στα πουλιά και στα ψάρια, ονειρεύεται χαμογελαστά ακρογιάλια, ήλιο φωτεινό και ζωοδότη, ποθεί το πράσινο και τις αλάνες της παλιάς γειτονιάς.» (Αναγνωστόπουλος Β. Δ., 1984). Η μεγαλύτερη λογοτεχνική παραγωγή βιβλίων με οικολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζεται στην κατηγορία «επώνυμα παραμύθια και στις παραμυθιακές ιστορίες που απευθύνονται κυρίως στις μικρές ηλικίες» (Παπαδάτος Γ., 1993). Οι θεματικοί πυρήνες σύγχρονων παραμυθίων με οικολογικούς προβληματισμούς είναι η θαλάσσια ρύπανση, τα απειλούμενα είδη, η τροφική αλυσίδα, η ποιότητα ζωής στις μεγαλουπόλεις, τα απορρίμματα, το αστικό πράσινο, το νερό, το δάσος, τα ζώα και τα φυτά, . Ιδιαίτερα αγαπητά στα παιδιά είναι τα ζώα (ήμερα ή άγρια) και τα φυτά (λουλούδια και δέντρα) που επιλέγονται από ένα μεγάλο αριθμό των συγγραφέων και «ζωντανεύουν» σε πολλά σύγχρονα παραμύθια αλλά και σε μύθους, παραδόσεις και παραδοσιακά παραμύθια

Το παραμύθι συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Ιδιαίτερα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την ανάγνωση ή διήγηση παραμυθιών θεωρούμε την «αισθητική ευχαρίστηση» που προσφέρει η έντεχνη γλώσσα, τη «διεύρυνση» και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης την «αναζήτηση ταυτότητας», την «ευχέρεια στην κατανόηση του νοήματος» (Σ. Μυτακίδου, Α. Μαννα 1996). Τα παιδιά θα επαναπροσεγγίσουν το θέμα του προγράμματος που εκπονούν και με τη βοήθεια της τέχνης του γραπτού λόγου θα βιώσουν νέες εμπειρίες, παρακολουθώντας την πλοκή και την εξέλιξη του παραμυθιού και θα ταυτιστούν με τους ήρωες.

Σα μέσο μύησης στα περιβαλλοντικά προβλήματα και θέματα το παραμύθι βοηθά το μικρό παιδί:

- Να αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα με τη βοήθεια της λογοτεχνικής γραφής αλλά και να διακατέχεται από την τάση αισιοδοξίας, που διαφαίνεται στο παραμύθι
- Να παρακολουθεί την οργάνωση και την ανάληψη δράσεων, κυρίως παιδιών, για τη σωτηρία του περιβάλλοντος, γεγονός που λειτουργεί σαν πρότυπο και οδηγεί σε προβληματισμό για ανάληψη σχετικών συλλογικών δράσεων.

Προτάσεις αξιοποίησης

Στα πλαίσια των προγραμμάτων προτείνεται η επεξεργασία των παραμυθιών με δημιουργικές δραστηριότητες, όπως ενδεικτικά αναφέρουμε:

- συζήτηση που αφορά το περιεχόμενο του παραμυθιού,
- ζωγραφική, κατασκευές, δημιουργία μακέτας, κατασκευή κούκλων - ηρώων, δημιουργία αφίσας
- Δραματοποίηση, παιχνίδι ρόλων, αναπαράσταση σκηνών του παραμυθιού, κουκλοθέατρο – αντικειμενοθέατρο
- Δραστηριότητες προφορικού και γραπτού λόγου, όπως για παράδειγμα συνέχιση της τελειωμένης ιστορίας, ανατροπή του τέλους του παραμυθιού, δημιουργία νέας ιστορίας ή ποιήματος, παραμυθοσαλάτα, καταστάσεις προβληματισμού του τύπου τι θα γινόταν αν...

Παράδειγμα

Κατά την προσέγγιση θεμάτων σχετικών με το αστικό και περιαστικό πράσινο ή το δάσος προτείνεται η αφήγηση και επεξεργασία του παραμυθιού του Σελ Σιλβερστάιν «Το δέντρο που έδινε» που διαπραγματεύεται το θέμα της ανιδιοτελούς προσφοράς του δέντρου στον άνθρωπο. Ταυτόχρονα το παραμύθι αυτό αποτελεί και ένα ύμνο στην αγάπη, που προσφέρει χωρίς αντάλλαγμα.

Μετά την αφήγηση ή ανάγνωση, προτείνουμε διαλογική συζήτηση και αναφορές στα μηνύματα του παραμυθιού. Στη συνέχεια γίνεται αναδιήγηση από τα παιδιά, καταγραφή και ιχνογράφηση των «δώρων του δέντρου». Τέλος προτείνονται παιχνίδια ρόλων με το δέντρο και τον άνθρωπο στις διάφορες φάσεις της ζωής του (Παρασκευόπουλος Σ. – Κορφιάτης Κ., 2003)

3.ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Στη σύγχρονη ποίηση για παιδιά έχει ξεπεραστεί η παλαιότερη τάση ύμνων και δοξολογίας για τα κάλλη της φύσης. «Σήμερα γράφονται ποιήματα για να καταγγείλουν και να στηλιτεύσουν τα δεινά που πλήττουν το φυσικό περιβάλλον.» (Β. Αναγνωστόπουλος, 1998)

«Μέσα από αυτή τη διαμαρτυρία και την καταγγελία, επισημαίνει ο Βασίλης Αναγνωστόπουλος, καλλιεργείται μια αγωνιστική και υγιής συνείδηση, η ευαισθησία και η αγρύπνια τους». Ο ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος μας αναφέρει «κατά τη γνώμη μου το περιβάλλον, η φύση, αποτελούν τροφή για τον άνθρωπο, αναγκαία όσο και το ψωμί και ο καλός λόγος. Η ποίηση περισσότερο από κάθε άλλο μέσο κι από κάθε άλλη τέχνη, μπορεί να υποβάλλει το γύρω μας μεγαλείο που μπορεί να μας οδηγήσει στην πίστη προς την ίδια τη ζωή» (Ν. Βρεττάκος, 1987)

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα διδακτική εμπειρία είναι και αξιοποίηση σύγχρονων ποιημάτων μέσα στα σχολικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Τα ποιήματα προσφέρουν με τρόπο λιτό και με τη δύναμη λίγων μόνο λέξεων σημαντικά μηνύματα. Η επεξεργασία τους ακολουθεί σε γενικές γραμμές αυτή του παραμυθιού.

Παράδειγμα

Ενδεικτικά αναφερόμαστε στο ποίημα του Γιώργη Κρόκου «Συμφωνία μ' ένα δέντρο».

Έχω φίλο μου πιστό

ένα δέντρο φουντωτό.

Συμφωνία του ' χω κάνει
Με χαρτί και με μελάνι.
Να του δίνω εγώ νερό.
Να μου δίνει αυτό χορό.
Να παινεύω τα πουλιά του.
Να του λέω σ' αγαπώ.
Να μου δίνει τον καρπό
Ν' αγκαλιάζω τον κορμό του
Να με λέει κι αδελφό του.
Και να ζήσουμε μαζί
όσο ζω και όσο θα ζει

Αρχικά προτείνουμε συζήτηση σχετική με τη φιλία, το ρόλο των φίλων και την ύπαρξη και άλλων φίλων εκτός από τους ανθρώπους όπως είναι τα ζώα τα φυτά και τα παιχνίδια μας.

Στη συνέχεια διαβάζεται το ποίημα και αναλύεται η «συμφωνία» με το δέντρο. Παράλληλα γίνεται αποσαφήνιση κάποιων λέξεων και συζήτηση. Σε επόμενη φάση, τα παιδιά φαντάζονται ένα δικό τους δέντρο και το ζωγραφίζουν. Διαλέγουν ένα όνομα γι αυτό και τέλος βρίσκουν από ένα δικό τους μήνυμα με παραλήπτη «το δικό τους δέντρο».

Μετά την επεξεργασία του ποιήματος στην τάξη, μπορούμε να προβούμε σε σχετικές δράσεις όπως να υιοθετήσουμε δέντρα από τον περιβάλλοντα χώρο του σχολείου ή από το γειτονικό πάρκο, να τα «βαπτίσουμε» και να «ζήσουμε μαζί» τους. Τέλος μπορεί να αποφασίσουμε να φυτέψουμε και να βοηθήσουμε να μεγαλώσουν δέντρα στην αυλή του σχολείου.

4. «ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ».

Πιλοτικό πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για το Νηπιαγωγείο και τις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, που εφαρμόζεται σε σχολεία του Νομού Ευβοίας.
(Καλαμαπάλικη Θ., 2004)

Σκοπός του προγράμματος, που σχεδιάστηκε και προτάθηκε για πρώτη φορά για εφαρμογή από την Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης τη σχολική χρονιά 2000 – 1, είναι η καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και η ευαισθητοποίηση σε βασικά περιβαλλοντικά θέματα, μέσα από τα ερεθίσματα που προσφέρονται από επιλεγμένα, σύγχρονα, παραμύθια. Παράλληλα σκοπεύει να μυήσει τα παιδιά στον έντεχνο λόγο και να τα βοηθήσει ν' απολαύσουν τη χαρά της αφήγησης.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με την κατάρτιση ενός καταλόγου παραμυθιών έχοντας κριτήριο επιλογής την ποιότητα του λογοτεχνικού λόγου και την πρωτοτυπία στην παρουσίαση των περιβαλλοντικών θεμάτων και προβλημάτων. Οι θεματικοί πυρήνες, που προτιμήθηκαν για επεξεργασία από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς στο πρόγραμμα αυτό είναι:

1. Αστικό πράσινο – Δέντρα
2. Λουλούδια
3. Θαλάσσια είδη σε κίνδυνο
4. Απορρίμματα – Ποιότητα ζωής.

Τα προτεινόμενα παραμύθια, που συγκέντρωσαν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών και των μαθητών είναι:

- 1. Ευγένιου Τριβιζά, Τα τρία μικρά λυκάκια
- 2. Χρήστου Μπουλιώτη, Η χελωνίτσα Καρέττα - Καρέττα και το παλιό Φολκβάγκεν
- 3. Σοφίας Ζαραμπούκα, Το Βρωμοχώρι
- 4. Λίτσας Παναγιωτοπούλου, Ένα δέντρο ζητάει αυλή
- 5. Τζέμης Τασάκου, Η μοναχική φώκια και το παλτό της κυρίας Προέδρου
- 6. Σ. Σιλβεστάιν, Το δέντρο, που έδινε
- 7. Διμίτρι Ινκιοφ, Το δέντρο, που το λέγανε Φίλιο

Μεθοδολογία

Η προσέγγιση του θέματος πραγματοποιείται σε 4 φάσεις

- **1η φάση** Το πρόγραμμα ξεκινά με *αφήγηση*, σύμφωνα με τους σύγχρονους αφηγηματικούς κανόνες σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο και δημιουργώντας την

κατάλληλη παιδαγωγική ατμόσφαιρα. (S. C Brayon, 1969, - S. Loiseau 1992 - Κύκλος Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, 1996, - Αναγνωστόπουλος 1997)

- **2η φάση.** Στη φάση αυτή τα παιδιά θα πρέπει να κατανοήσουν το περιβαλλοντικό θέμα ή πρόβλημα, που παρουσιάζεται στην ιστορία. Εκτός από μια αναμενόμενη συζήτηση στο τέλος του παραμυθιού οι μαθητές μπορούν να εμπλακούν σε διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες, ανάλογα με το ενδιαφέρον που θα επιδείξουν όπως δραματοποίηση, δρώμενο και παιχνίδι ρόλων, εικαστικές δραστηριότητες (εικονογράφηση σκηνών του παραμυθιού, κατασκευές, πλαστική), αναδίγηση με αντικείμενα και κούκλες (κουκλοθέατρο και αντικειμενοθέατρο), ανατροπή της εξέλιξης του μύθου ή συνέχιση της τελειωμένης ιστορίας, δημιουργία αυτοσχέδιων ποιημάτων και ιστοριών (βασισμένων σε πρόσωπα, καταστάσεις, αντικείμενα) κ.ά.

- **3η φάση** Στη φάση αυτή τα παιδιά θα συγκρίνουν και θα διαπιστώσουν αν το κυρίαρχο θέμα ή πρόβλημα υφίσταται στο τοπικό τους περιβάλλον και ανάλογα με την ηλικία τους θα προβούν στη μελέτη του. Υιοθετούνται οι συνήθειες περιβαλλοντικές μέθοδοι προσέγγισης του θέματος όπως η μέθοδος Project, η Μελέτη Πεδίου, τα Περιβαλλοντικά μονοπάτια κ.ά. (Ε. Φλογαίτη 1993 – Α. Γεωργόπουλος - Ε. Τσαλίκη 1993 - Κ. Χρυσαιφίδης, 1994, Bordallo J., Ginestet P., 1993 κ.ά)

Προτείνεται καταγραφή του περιβάλλοντος χώρου, φωτογράφιση, επισκέψεις, συνεργασία με ειδικούς, επικοινωνία με τοπικούς φορείς.

- **4η φάση** Τα παιδιά βιώνοντας τις προηγούμενες εμπειρίες και προσεγγίζοντας το περιβαλλοντικό θέμα λαμβάνουν αποφάσεις τις οποίες και κοινοποιούν στο τοπικό περιβάλλον και αναλαμβάνουν σχεδιασμένες δράσεις για την προστασία του.

Τέλος το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με μια παρουσίαση που μπορεί να περιλαμβάνει δρώμενα, κριτική του παραμυθιού (σάτιρα), έκθεση φωτογραφικού υλικού και εικαστικών, κ.ά

Τη σχολική χρονιά 2004 – 5 το πρόγραμμα εφαρμόζεται πιλοτικά σε 35 τμήματα και αξιολογείται σε τακτά διαστήματα. Στις συναντήσεις συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς, συντονιστές περιβαλλοντικών ομάδων καταγράφηκε το ενδιαφέρον και ο ενθουσιασμός των παιδιών, η συμμετοχή των γονιών και η αγαστή συνεργασία των φορέων.

Επίσης αυξήθηκε το ενδιαφέρον των παιδιών για εξεύρεση και άλλων σχετικών παραμυθιών με αποτέλεσμα να εμπλουτιστεί ο κατάλογος των οικολογικών παραμυθιών και να προστεθούν μικρές ιστορίες και ποιήματα για παράλληλη ανάγνωση. Σε ορισμένα σχολεία έχει υλοποιηθεί και η πρόταση μας για πραγματοποίηση «γιορτής παραμυθιών» με την ευκαιρία της παγκόσμιας ημέρας παιδικού βιβλίου.

Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος οργανώθηκε με μεγάλη επιτυχία τριήμερη περιβαλλοντική γιορτή με θέμα «Ένα σποράκι μεγαλώνει» στη Χαλκίδα, την Αμάρυνθο και τη Στενή. Συνολικά έλαβαν μέρος 450 παιδιά, και συμμετείχαν σε δύο εργαστήρια, Ζωγραφικής με θέμα «Ένα σποράκι μεγαλώνει» και κατασκευών με θέμα «Το χαρούμενο σποράκι». Οι μαθητές συνάντησαν τη βραβευμένη συγγραφέα παιδικών βιβλίων Λίτσα Παναγιωτοπούλου και συζήτησαν για το βιβλίο της «Ένα δέντρο ζητάει αυλή» και φύτεψαν λουλούδια σε ατομικά γλαστράκια υπό την επίβλεψη γεωπόνων και με τη συνεργασία των Δήμων Χαλκιδέων, Αμαρυνθίων και Διρφύων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bordallo J., Ginestet P., (1993) *Pour une pédagogie du projet*, Hachette, Paris
2. Bornancin B, Bornancin M. Moulary D. (1998) *A la découverte du monde vivant*, Z editions CDDP
3. Brayant S.C., (1969) *Comment raconteur des histoires a nos enfants*, F. Nathan, Paris
4. Loiseau S., (1992) *Les pouvoirs du conte*, Presses Universitaires de France, Paris
5. Αναγνωστόπουλος Β. Δ., (1984) *Τάσεις και εξελίξεις της Παιδικής Λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970 – 80*, εκδόσεις των Φύλων, Αθήνα
6. Αναγνωστόπουλος Β. Δ., (1998) *Περιβαλλοντική αγωγή μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, Θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Έκδοση του Κ.Π.Ε. Μουζακίου
7. Αναγνωστόπουλος Β. Δ., (1994) *Γλωσσικό υλικό για το Νηπιαγωγείο*, Καστανιώτης, Αθήνα
8. Αναγνωστόπουλος Β. Δ., (1997) *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, Καστανιώτης, Αθήνα
9. Βρεττάκος Ν., (1987) *Ο Νικηφόρος Βρεττάκος μιλάει για την παιδική λογοτεχνία*, Διαδρομές, αρ, 8

10. Καλαμπαλίκη Θ.,(1999)Ερευνητική προσέγγιση του περιβάλλοντος από τα παιδιά νηπιακής ηλικίας,3^ο Περιβαλλοντικό συνέδριο Ένωσης ελλήνων φυσικών, Αθήνα, τ. 2ος
11. Καλαμπαλίκη Θ.,(2000)Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο, *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*, Μεταίχμιο, Αθήνα
12. Καλαμπαλίκη Θ.,(2004) «Οικολογικά Παραμύθια» ,2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ «Βιώσιμη Ανάπτυξη, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Τοπικές Κοινωνίες»,Ουρανούπολη Χαλκιδικής, C D , εκδ. Ιων, 15 – 17 Οκτωβρίου 2004.
13. Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, (1996)*Η τέχνη της αφήγησης*, Πατάκης, Αθήνα
14. Μητακίδου Σ. – Μαννα Α., (1996)Τα παραμύθια παράθυρο στον κόσμο για το μικρό παιδί, *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*,τ.2., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
15. Παπαδάτος Γ.,(1993) Η οικολογία στην Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία ,στο *Παιδική Λογοτεχνία, Θεωρία και πράξη*(τ.1^{ος}) Καστανιώτης, Αθήνα
16. Παρασκευόπουλος Σ. – Κορφιάτης Κ.(2003),*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Χριστοδουλίδης , Θεσσαλονίκη
17. Φλογαίτη Ε. , (1993)*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα
18. Χατζηνικήτα Β. – Κουλαίδης Β. – Ραβάνης Κ.,(1996)Ιδέες μαθητών Προ – σχολικής και πρώτης σχολικής Ηλικίας για το βρασμό του νερού, *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*,τ.2., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
19. Χρυσafiδης Κ.,(1996) *Βιωματική επικοινωνιακή διδασκαλία*, Gutenberg, Αθήνα